

Katarina Saltzman
"Kor i naturen?"
Om landskapets vård och värde i Sverige och Australien"

ur

Lars-Eric Jönsson, Anna Wallette & Jes Wienberg (red.)
Kanon och kulturarv: historia och samtid i Danmark och Sverige
(2008)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 19, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings- och
biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically for research, educational and library needs
and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna
ovanstående som upphovs personer; att spridning av texten är tillåten, men endast
i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

KOR I NATUREN? OM LANDSKAPETS VÅRD OCH VÄRDE I SVERIGE OCH AUSTRALIEN

Katarina Saltzman

Hör kor hemma i naturen? Om den frågan kunde ställas till ett antal personer från olika tider och olika delar av världen skulle svaren sannolikt visa att uppfattningen om vad natur är och vad som hör hemma i olika landskap varierar starkt över tid och rum. Naturen får alltid sin innebörd i ett historiskt, geografiskt och kulturellt sammanhang. Även uppfattningen om vad en ko är kan förmodligen variera en hel del – i vår tid och del av världen har vi exempelvis en tendens att i vardagslag kalla nötkreatur av alla kön och åldrar för »kor«. I den här artikeln kommer jag att diskutera de gränsdragningar som upprättas i människors uppfattning om vad som är natur och vad som är kultur, och i synnerhet hur dessa gränser yttrar sig i landskapet. Jag kommer att ta upp några konsekvenser av sådana gränsdragningar i form av ansträngningar för att vårda och bevara somligt och bekämpa annat i landskapet. Artikeln rör sig med stora kliv mellan landskap av mycket olika karaktär i Sverige och Australien.¹ Inledningsvis följer här några reflektioner kring skilda uppfattningar om naturen, med utgångspunkt i frågan om huruvida kor kan höra hemma i naturen.

På det svenska Naturvårdsverkets hemsida kan man klicka sig fram till en sida som handlar om »Skydd och skötsel av värdefull natur«. Sidan illustreras med en bild på en liten lurvig »ko« (troligen en kviga eller ungtjur) av Highland cattle-ras som står bland gräs och maskrosbollar och tittar rakt in i kameran.² Vad har då detta djur med

---

1. Artikeln bygger till stor del på diskussioner inom projektet »Farm and garden: Comparing cultural landscapes in Sweden and Australia« som leds av professor Lesley Head, University of Wollongong, Australien. I detta projekt ingår även docent Marie Stenseke, Göteborgs universitet. De delar av texten som berör svenska exempel bygger på min tidigare och pågående forskning om landskap, natur och kultur bl.a. på Öland och i svenska stadsrandområden. De australiensiska exemplen härrör från min vistelse vid University of Wollongong våren 2007.

2. www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Skydd-och-skotsel-av-vardefull-natur 2008-05-07.

I Sverige uppfattas kor och andra betande djur idag ofta som viktiga aktörer inom naturvården eftersom de håller landskapet öppet. Betet främjar förekomsten av vissa växt- och djurarter – och missgynnar andra. Foto: förf.

biotoperna i Sverige. I många naturvårdsprojekt för att restaurera och bevara sådana marker har ofta just boskap av Highland cattle och liknande köttdjursraser kommit att användas.

För en betraktare från en annan geografisk och kulturell kontext är Naturvårdsverkets bild inte lika enkel att tolka. Är den långhåriga varelsen männe en utrotningshotad del av den svenska naturen? Njæ, rasens engelskklingande namn antyder att så inte är fallet. Är kanske de importerade lurviga korna i stället ett främmande inslag som hotar den ursprungliga svenska naturen? Kan betesmarkens gräs och maskrosor ses som exempel på att den svenska floran utarmats av jordbruk och betande djur? Utgör kor

naturvård att göra, kan man undra. Förstår varje betraktare hur bilden av den långhåriga »kon« hänger ihop med skydd och skötsel av värdefull natur? Ur en samtida svensk synvinkel är det måhända uppenbart att en ko på grönbete kan ses som Naturvårdsverkets lojala medarbetare i arbetet med att värna om den värdefulla naturen. Bilder av nötkreatur och andra betande djur förekommer ofta när svensk naturvård ska illustreras, och budskapet är att tack vare betande kor, får och hästar kan öppna landskap och gamla betesmarker med en rik flora och fauna fortsätta att vårdas och bevaras. Det »traditionella odlingslandskapet« med en småskalig blandning av åker, slätter- och betesmark, betraktas idag som rum för viktiga naturvärden. En rik biologisk mångfald och en betydande andel av Sveriges rödlistade, det vill säga hotade, växt- och djurarter gör att gamla ängar och hagar idag räknas till de mest värdefulla

ett hot som naturen måste skyddas från? Med exempelvis ett australiensiskt perspektiv på naturen ter sig frågor som dessa faktiskt högst relevanta. I Australien uppfattas nötkreatur och annat som har med jordbruk att göra som en del av den västerländska kolonisation, som så radikalt påverkat landskapet och även utrotat många växter och djur som tidigare levde på den australiska kontinenten. I en australiensisk kontext är det en självklarhet att frågor om »skydd och skötsel av värdefull natur« först och främst handlar om att skydda och vårda de arter och biotoper som fanns på kontinenten före 1788, det år som brukar räknas som starten för den brittiska kolonisationen av Australien.

Att synen på naturen skiljer sig åt om man jämför Sverige och Australien är i och för sig inte överraskande. De ekologiska förutsättningarna ser mycket olika ut i dessa båda länder, men väl så viktigt för människors synsätt är de historiska omständigheter som format det nutida landskapet och invånarnas sätt att nyttja detsamma. Medan jordbruk och boskapsskötsel i Sverige har utvecklats och varit del i landskapets formering under ett par tusen år anses dessa sätt att nyttja naturen ha införts i Australien så sent som för drygt tvåhundra år sedan. De aboriginer som sedan länge befolkat den australiska kontinenten har generellt betraktats som jägar- och samlarfolk, som inte ägnat sig åt någon form av jordbruk. Närmare studier visar dock att många av dessa grupper i praktiken har nyttjat och tämjtt naturen på många olika sätt, inklusive svedjebruk, fiskodling och olika aktiviteter som skulle kunna karaktäriseras som jordbruk, såsom att bearbeta jorden med grävredskap, så och plantera olika grödor.³

Om man jämför de svenska insatserna för att återskapa och bevara landskap med kor och bönder i, och de australiensiska strävandena efter att återskapa och bevara landskap som är opåverkade av kor, bönder och andra imperialistiska inslag, finner man skillnader men också likheter. Paradoxalt nog framhålls exempelvis i båda fallen ofta det eftersträvade landskapets »ursprunglighet« som ett viktigt argument. Vad som egentligen menas med ursprunglig kan i båda fallen ifrågasättas.

Vardagliga förgivettaganden

I många sammanhang där vi talar om landskap skiljer vi på »naturlandskap« och »kulturlandskap«. Stora skogar, bergslandskap och ökenområden räknas ofta som naturlandskap medan jordbrukslandskap och städer betraktas som kulturlandskap. Detta är

---

3. Lesley Head, *Second Nature. The History and Implications of Australia as Aboriginal Landscape*, Syracuse 2000. Head påpekar att en möjlig anledning till att aboriginernas traditionella jordbruk tidigare ofta förbisetts är att det huvudsakligen varit en angelägenhet för kvinnor.

onekligen en uppdelning som kan diskuteras, för i praktiken rymmer de flesta, om inte alla, landskap inslag av både natur och kultur. Bland annat med tanke på människans globala miljöpåverkan finns idag allt starkare skäl att betrakta alla landskap som kulturlandskap. Dessutom kan man konstatera att de områden som pekats ut som »orörda naturlandskap« i praktiken ofta är sådana som använts och präglats av andra kulturella praktiker än de i samhället dominerande. Från olika delar av världen finns exempel på landskap som under mycket lång tid varit ursprungsbefolkningars kulturlandskap, som i det moderna samhället rutinmässigt kategoriserats som naturlandskap – något som i flera fall först under senare år kommit att ifrågasättas.⁴ Det finns alltså anledning att fundera på vad naturen har för kulturhistoria och göra en kulturanalytisk granskning av de platser och företeelser vi idag självklart uppfattar som natur, liksom av begrepp som »naturlandskap« och »värdefull natur«.⁵

Många bevarandeinsatser i landskapet utgår från vardagliga förgivettaganden och officiella dokument som innebär att vi pekar ut och åtskiljer natur och kultur. Ett exempel är ängen som idag är en mycket omhuldad biotop inom svensk naturvård; detta tack vare sin stora artrikedom och det faktum att ängar, och därmed många ängsväxter, idag är mycket sällsynta i vårt land. På ängsmarker har bönder i generation efter generation samlat gräs, örter och löv som vinterfoder åt sina djur, men på de allra flesta håll har ängsbruket upphört sedan länge som ett led i lantbrukets modernisering och rationalisering. Trots den kulturella inverkan som bondens arbete med slätter och annan skötsel av ängen utgör – som helt uppenbart är av avgörande betydelse för ängens uppkomst och fortlevnad – uppmärksammas de få kvarvarande ängarna i första hand *som natur*.

I andra landskap uppmärksammas mera sällan varken natur eller kultur, trots att bådadera rimligen är närvarande. Detta gäller inte minst i många radikalt kulturpräglade landskap som formats i vår egen tid, som industriella miljöer, trafikmiljöer och städernas ytterområden. Trots att sådana områden kan ses som karaktäristiska representanter för det sena 1900-talets kulturlandskap omtalas de sällan i sådana termer. Och när naturvärden upptäcks i sådana miljöer väcker det förvånad uppmärksamhet, som om naturen inte skulle höra hemma på sådana platser. Ett sådant exempel är den före detta havsviken Torsviken vid Göta älvs mynning som ligger inklämd mellan oljehamn, industrier, avfallsdepåer och den nedlagda Torslanda flygplats i Göteborgs väst-

4. När den svenska fjällvärlden uppmärksammats för sina naturvärden har samernas kulturlandskap ofta förbisetts, något som diskuterats av Åsa Nilsson-Dahlström i avhandlingen *Negotiating Wilderness in a Cultural Landscape. Predators and Saami Reindeer Herding in the Laponian World Heritage Area*, Uppsala 2003. För motsvarande resonemang rörande Australien, se Head.

5. För en kulturhistorisk diskussion kring begreppen natur och landskap, se Kenneth R. Olwig, *Landscape, Nature, and the Body Politic. From Britain's Renaissance to America's New World*, Madison 2002.

ra utkant. Trots att den tidigare viken sedan 1970-talet är avskild från havet och älven med vallar, och trots att delar av den använts som upplagsplats för miljöfarligt avfall, kan man i Torsviken iaktta ett överraskande rikt fågelliv. På grund av fågellivet och lokala fågelskyddsorganisationers ansträngningar är den påtagligt kulturpåverkade viken idag skyddad som Natura 2000-område, en utnämning som radikalt begränsar möjligheterna till fortsatt omvandling av området för exempelvis industriella eller infrastrukturella ändamål. Att området i och med detta definierats *som natur* har överraskat många, och får effekter även för omkringliggande områden. På det gamla flygfältsområdet färdigställs nu en golfbana och nya bostadsområden, och i båda fallen framhålls närheten till Torsviken som värdefull för upplevelser och rekreation. Som en konsekvens av att Torsviken utpekats som natur har också nyligen de närmast angränsande delarna av det forna flygfältet hägnats in, och på de tidigare igenväxande markerna syns nu betande nötkreatur.⁶

Postkolonial natur

Om vi nu hastigt förflyttar oss nästan ett halvt varv runt jordklotet till Australien, hamnar vi givetvis i ett landskap som på många sätt skiljer sig från det svenska. Men i fråga om människors relationer till naturen finns likheter som i de här sammanhangen gör det intressant att jämföra Sverige och Australien. Båda länderna har exempelvis en låg befolkningstäthet, och huvuddelen av befolkningen är koncentrerad till vissa delar av landet. I såväl Sverige som Australien anses landskapet och naturen vara av stor betydelse för den nationella självförståelsen, och natur och landskap lyfts också ofta fram när Sverige och Australien presenterar sig för omvärlden, exempelvis i marknadsföring till turister.

I Australien pågår en hel del arbete med att bevara och restaurera landskap med naturvärden. Detta arbete är där i huvudsak inriktat på att värna om den natur som betraktas som inhemsk och ursprunglig. Tack vare den australiska kontinentens geografiska läge med begränsade kontakter med andra delar av världen återfinns där en mycket särpräglad flora och fauna, som under de senaste århundradena drabbats av konkurrens från en mängd införda arter. Olika växter, djur och andra organismer som medvetet eller omedvetet förts in i Australien från andra delar av världen har spritt sig långt utanför åkrar och trädgårdar, och har trängt undan inhemska arter. Naturvårds-

---

6. För en mer ingående diskussion om natur och kultur i Torsviken, se Katarina Saltzman, »Challenging Nature. A site for hazardous waste and rare birds«, *Ethnologia Scandinavica* vol. 36, 2006.

Här vid Kiama i New South Wales, Australien, växte regnskog före den europeiska kolonisationen – idag präglas området av mjölkproduktion och urban expansion. Är då detta ett kulturlandskap eller ett stycke förödd natur? Foto: förf.

arbetet i Australien handlar därför i praktiken ofta om att bekämpa diverse »ogräs« och »skadedjur« som kommit in i landet med den västerländska kolonisationen. Ett omfattande arbete bedrivs under paroller som *bush regeneration* och *restoration of native nature*, med syfte att främja den inhemska floran och faunan.

För en svensk besökare kan den uttalade fokuseringen på att endast inhemska arter och biotoper är värda att värna framstå som en problematisk retorik. Talet om att värna om den ursprungliga och inhemska naturen genom att bekämpa »främmande« och »invaderande« arter ger onekligen associationer av samhällslig och politisk karaktär. När nu integration och det mångkulturella samhället blivit viktiga begrepp i samhällsdebatten, skulle det i en svensk kontext framstå som politiskt tvivelaktigt att argumentera för en naturvård helt inriktad på att värna om »ursprunglig, svensk natur« genom att bekämpa invandrade växter och djur. I Australien är emellertid den samhällsliga kontexten en annan, i och med att de allra flesta av dagens australiensare har sin

bakgrund i andra delar av världen. Många av dem som idag arbetar för att återskapa den ursprungliga naturen i Australien är själva ättlingar till invandrare, och många är idag medvetna om att de själva genom sin personliga historia kan ses som delaktiga i den västerländska kolonisering som medfört radikala förändringar av landskapet, men också ett brutalt förtryck av ursprungsbefolkningen. Den australiensiska fokuseringen på att värna om den inhemska naturen kan alltså förstås som del i en kollektiv postkolonial självkritik av det i många avseenden hänsynslösa utnyttjandet av den australiska kontinenten under de senaste århundradena. Hanteringen av de människor som sedan tidigare levde i nära samspel med det australiensiska landskapet var många gånger både respektlös och grym. Huvuddelen av Australiens aboriginer levde före den västerländska kolonisationen i de mest bördiga delarna av kontinenten, alltså i samma områden som idag har den högsta befolkningstätheten, men som idag helt domineras av invandrade befolkningsgrupper. Epidemier och våld i kombination med förlusten av det land man tidigare levt av bidrog starkt till att en stor andel av ursprungsbefolkningen dog, och med dem många kunskaper och sätt att relatera till landskapet som var fundamentalt annorlunda än den västerländska naturuppfattningen.

Dagens australiensiska landskap är alltså i mycket hög grad präglad av en brutal kolonial historia som dock omöjligt kan göras ogjord. Stora delar av Australien, i synnerhet i de bördigare östra, södra och västra kustområdena, kan idag karaktäriseras som ett utpräglad jordbrukslandskap. I områden som tidigare var regnskog betar idag mjölkkor på frodiga gröna betesvallar medan vidsträckta vetefält breder ut sig i torrare inlandsområden. Lantbruket har haft stor betydelse i formeringen av det moderna Australien, och stora arealer används idag som åkermark, mindre områden för mjölkproduktion, medan väldiga arealer präglas av extensiv boskapsskötsel. Fårhållning, främst för ullproduktion, utvecklades tidigt till en viktig australiensisk näring, men med fallande efterfrågan på ull är numera vete, nötkött, vin och lammkött väl så viktiga exportprodukter. Det australiensiska lantbruket är baserat på grödor, djur, teknik och kunskaper som importerats, huvudsakligen från Europa men också från andra delar av världen. Den inhemska floran och faunan har sällan kommit till användning inom lantbruket, med undantag för de gräs och örter som betas i extensiva betesmarker. I stället har tillgängliga lantbruksgrödor och -tekniker successivt utvecklats för att anpassas till Australiens klimat, jordar och andra förutsättningar.

Ur naturvårdssynpunkt ses lantbruket i Australien generellt som något som införts på naturens bekostnad, och som skadat och trängt undan det »ursprungliga« landskapet. I en australiensisk kontext är det därför knappast möjligt att se får, kor eller bönder som delaktiga i natur- och landskapsvård. Det landskap som är resultatet av de senaste

seklernas utveckling inom lantbruket uppmärksammas sällan som kulturlandskap, utan framstår snarare som en påminnelse om undanträngda och förödda (natur-)värden. I Australien märks dock idag ett växande intresse för sambanden mellan natur och kultur, inte minst i anslutning till lantbruket. Växande problem med utarmade jordar, förhöjda salthalter och långvarig torka har lett till att åtgärdsprogram startats, till en början på lokalt initiativ, senare också med statligt stöd. Under benämningen *Landcare* driver arbetsgrupper i olika delar av landet projekt för att långsiktigt motverka torka, jorderosion och andra markproblem, bland annat genom trädplantering och terrasser. *Landcare* har så småningom också kommit att omfatta lokala miljö- och naturvårdsprojekt i mer urbana områden.⁷

Landskap i förändring

En självklarhet men också en svårighet, är det faktum att alla landskap hela tiden förändras. Landskap rymmer geologiska, ekologiska, historiska, sociala och en mängd andra processer, ofta i samspel med varandra. När landskapet förändras är det inte enbart eller alltid fråga om att dess utseende förändras. Ibland kan landskapets betydelseinnehåll förändras även om landskapet till det yttre är oförändrat. Såväl naturvård som kulturmiljövård handlar i allmänhet om att vårda och bevara värdefulla företeelser, men i landskapet ställs de inför en knepig fråga: Hur kan man bevara något som är i ständig förändring?

I Sverige har landskapets förvandling under flera decennier till stor del handlat om att lantbruk lagts ner och jordbruksmark tagits ur bruk, samtidigt som jordbruksproduktionen på mer högavkastande marker intensifierats. Igenväxning av tidigare öppna marker har uppfattats som ett av de främsta hoten mot det svenska landskapet och även mot viktiga naturvärden. En central uppgift för naturvård och landskapsvård i Sverige har därför blivit att verka för att öppna landskap, i synnerhet i skogs- och mellanbygder, även fortsättningsvis hålls öppna och brukade. Lantbrukares arbetsinsatser för att vidmakthålla ett öppet och varierat landskap har i allt högre grad kommit att erkännas som värdefulla ur miljö- och upplevelsesynpunkt. Detta erkännande har kommit till konkret uttryck i ekonomisk ersättning till lantbrukare för olika natur- och landskapsvårdande arbetsinsatser.

Projekt för att försöka bevara värdefulla landskap har under senare år genomförts

---

7. För en presentation av hur landcare-rörelsen startade, se Andrew Campbell, *Landcare. Communities Shaping the Land and the Future*, Sydney 1994.

på många håll i Sverige, liksom i många andra länder. Ett av de mest intressanta exemplen på en bevarandeinsats som försökt hantera landskapets föränderlighet är världsarvsområdet »Södra Ölands odlingslandskap«, som år 2000 fick en plats på Unescos lista över natur- och kulturmiljöer av globalt bevarandeintresse.

Till en början var tanken att enbart Stora Alvaret på södra Öland skulle nomineras till världsarv och initiativtagarna utgick från att det var alvarlandskapets ovanliga natur som skulle berättiga till en plats på världsarvslistan. Alvaret och de likaledes sedan urminnes tider betade sjömarkerna på Öland uppfattas av många som natur, med stora naturvärden. Ganska snart insåg man emellertid att alvaret knappast skulle kunna godkännas som ett naturarv, då merparten av de naturvärden som anses finnas på alvaret är beroende av att markerna nyttjas av människor och deras betesdjur. Alvaret och sjömarkerna är kulturpräglade landskap, som tillsammans med angränsande åkrar och ängar i tusentals år utgjort basen för ölanningarnas livsföring. Den flora och fauna som finns på dessa marker kan ses som ett resultat av hur de nyttjats av människor och betesdjur under mycket lång tid. Södra Ölands odlingslandskap nominerades därför till sist till världsarvslistan som ett kulturarv, i kategorin *Levande kulturlandskap*.

Världsarvsområdet omfattar hela södra Öland och inkluderar allt från pittoreska radbyar och unika slåtterängar till mer all dagliga miljöer och samhällen, som med ett konventionellt bevarandeperspektiv knappast skulle klassas som värda att bevara. I världsarvsansökan framhölls det faktum att området är ett fungerande produktionslandskap, med bland annat modern mjölkproduktion, spannmåls- och grönsaksodling. Att lönsamheten i dessa agrara produktionsgrenar inte försämras, angavs som en förutsättning för att »det unika odlingslandskapet« ska kunna »bevaras och fortleva«. I den öländska världsarvsansökan formulerades saken så här:

Det föreslagna områdets främsta kriterium är markanvändning och markindelning i ett levande odlingslandskap där ett modernt jordbruk pågår. Det måste även framledes finnas möjligheter för jordbruket att utvecklas i takt med tiden. Samtidigt måste en sådan utveckling gå hand i hand med ett bevarande av de unika natur- och kulturvärden som finns i området. Det är mycket viktigt att landskapet inte stagnerar och övergår till att bli ett relik odlingslandskap.⁸

Möjligen kan det framstå som motsägelsefullt att ett landskap ska värnas både som bärare av historiska budskap och som ett modernt produktionslandskap. Den mo-

---

8. Länsstyrelsen i Kalmar län, *World Heritage Convention – Swedish Nomination: Södra Ölands Odlingslandskap*, Kalmar 1999. Här citerad i enlighet med den svenskspråkiga remissutgåvan av nomineringen, daterad 1999-03-31.

derna tidens rationalisering och teknikutveckling inom jordbruket ses ofta som ett av de största hoten mot såväl naturvärden som kulturhistoriska värden i landskapet. Det kan ses som innovativt att man i den öländska världsarvsansökan försökt finna former för ett bevarande grundat på en medvetenhet om landskapets ständiga föränderlighet och kopplingarna mellan natur och kultur, liksom att man så tydligt valt att fokusera de människor som kontinuerligt producerar landskapet. Dessa ambitioner ansluter sig i själva verket till synsätt som Världsarvskommittén uppmuntrat under ett antal år. Kommittén, som sedan världsarvslistan upprättades arbetat med skilda kriterier för natur- respektive kulturmiljöer, har under de senaste decennierna riktat allt större uppmärksamhet mot sådana miljöer som formats av natur *och* kultur, som också kräver ett kontinuerligt *bruk* för att bestå.⁹

Lärdomar mellan natur och kultur

Exemplen från Sverige och Australien visar alla att natur och landskap har en kulturhistoria och bör förstås i sitt geografiska och historiska sammanhang. Landskapet rymmer alltid *både* natur och kultur (åtminstone så länge vi väljer att betrakta världen genom denna moderna västerländska dikotomi) och i landskapet finns alltid en spänning mellan kontinuitet *och* förändring. Viktigt att komma ihåg är också att alla landskap alltid kan värderas och nyttjas på *olika* sätt.

Landskapsförändringar framstår i ett annat ljus när de betraktas i ett globalt perspektiv, och kanske har både svensk och australiensisk landskaps- och naturvård något att lära av varandra. De värden som ter sig självklara i en svensk kontext kan vara högst problematiska i ett annat geografiskt sammanhang, och vice versa. Den politiska dimension som alltid är en del av landskapet blir obehagligt uppenbar i Australien, där landskapsomvandlingen så tydligt tagit sin utgångspunkt i hänsynslöshet och okunskap gentemot andra människors förhållningssätt till landskapet. Trots det måste den australiensiska naturvärden så småningom inse att även ett landskap som präglats av exempelvis lantbruk kan rymma viktiga natur- och kulturvärden. Den landskapsomvandling som genererats i det moderna Australien har inte enbart inneburit att stora naturvärden försvunnit, nya (natur- och kultur-)värden har också tillkommit, och förr eller senare blir det nödvändigt att fundera på hur de landskapsvärden som genererats av kolonistörerna och deras ättlingar ska hanteras.

---

9. För en mer ingående diskussion om natur, kultur och landskapsvård på Öland och om världsarvet Södra Ölands odlingslandskap, se Katarina Saltzman, *Inget landskap är en ö. Dialektik och praktik i öländska landskap*, Lund 2001.

Även i Sverige finns landskap som präglats av ojämlika maktrelationer. Många av de äldre landskapselement som idag ses som bevarandevärda inslag i det svenska landskapet har i konkret mening formats av människor i underordnad position, ofta genom hårt manuellt arbete och nyttjande av marginella resurser. Också i dagens stadslandskap finner vi tydliga maktrelationer, där exempelvis hemlösa ofta är hänvisade till undanskymda platser i marginalen. Uppfattningar om *vem* och *vad* som hör hemma *var* är alltid uttryck för en specifik tolkning av landskapet. När man väljer att bevara och/eller återskapa ett landskap borde en självklar utgångspunkt vara att alltid beakta de maktförhållanden varigenom detta landskap definierats och formats.

Summary

Cows in nature? Values in caring for the landscape in Sweden and Australia

Do cows belong in nature? Starting from such a simple question, this paper presents a comparative discussion concerning the conceptual boundaries whereby “nature” is defined in the cultural, historical and ecological contexts of Sweden and Australia. In the Swedish case it seems as if grazing animals such as cattle and sheep are today often presented as a prerequisite for the maintenance of nature values such as biodiversity. In the Australian case, on the other hand, cows and other things connected to agriculture are generally associated with practices that have had a fatal impact on native Australian biodiversity. Measures for landscape management and nature conservation are usually based on understandings of nature and culture that are more or less taken for granted, but as the examples presented in this paper show, the implications of these concepts may vary considerably when used in different geographical settings.

Referenser

- Campbell, Andrew, *Landcare. Communities Shaping the Land and the Future*, Allen & Unwin, Sydney 1994
- Head, Lesley, *Second Nature. The History and Implications of Australia as Aboriginal Landscape*, Syracuse University Press, Syracuse 2000
- Länsstyrelsen i Kalmar län, *World Heritage Convention – Swedish Nomination: Södra Ölands Odlingslandskap*, Kalmar 1999
- Nilsson-Dahlström, Åsa, *Negotiating Wilderness in a Cultural Landscape. Predators and Saami*

Reindeer Herding in the Laponian World Heritage Area (Acta Universitatis Upsaliensis), Uppsala 2003

Olwig, Kenneth R., *Landscape, Nature, and the Body Politic. From Britain's Renaissance to America's New World*, University of Wisconsin Press, Madison 2002

Saltzman, Katarina, *Inget landskap är en ö. Dialektik och praktik i öländska landskap*, Nordic Academic Press, Lund 2001

Saltzman, Katarina, »Challenging Nature. A site for hazardous waste and rare birds«, *Ethnologia Scandinavica* vol. 36, 2006

Internet

www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Skydd-och-skotsel-av-vardefull-natur
(2008-05-07)